

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 111. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeeventyr06val-shoot-idm139779800893280/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

samme ord og gled derfor ind i de ved ordklasse bestemte afsnit. I det følgende exemplificeres nogle typer af ordudskiftning, der uanset ordklasse synes at belyse et Andersensk stilelement og dets neddæmpning. Indbegrebet af materialer er en normaliserende og moderniserende tendens.

Fremmedord

Emnet kan gøres kort af ligesom hos Anker Jensen (allerførst i hans »Anden Række«) og Rubow (allersidst), der siger, at eventyrene, skønt mere eller mindre skrevet for børn, dog indeholder et ret anseligt forråd af fremmedord. Hverken Andersen eller hans hjælpere har taget anstød heraf, og i apparatet findes kun isolerede rettelser som: I 45 *Visit*, II 116 *Coulører* og I 171, II 23, 44, 109, 176, IV 72 *Præsent(er)*, som i D bliver til *Besøg*, *Færner*, *Færøring(er)*; sidstnævnte ords tyske klang har altså ikke generet, og IV 189 og 192 er ændringen gennemført i mss. DO XVI 1264 viser, at begge ord har været gangse. Prægnant er rettelserne i 107 *Keiseren er i Garderoben* > *Klædeskabet*, hvor tydeliggørelse og bogstavrim opråb på een gang, her sikret som ægte af eventyrets øvrige ændringer.

Tendensen bort fra fremmedord er et led i den totale omarbejdelse af *Dødnigen* og den mere overfladiske af *Lykkens Galatker*. Den ses også i de rent punktuelle ændringer i kapitlerne fra *En Digtets Bazar* (III 13 ff); disse er trods genreskift og tyve års tidsafstand mindre bearbejdede end mangen en afskrift af et ganske nyt manuskript, hvad man kan se af udgavens øvrige dobbelttekster; og især i *Metalskrinet* retoucheres næsten kun fremmedord samt begreber fra en sensuel voxen kunstverden: *Lazaroner* > *fattige Folk*, udeladelse af bronnavnet *della Trinitá*, tilføjelse af *Floden* foran navnet *Arno*, *tog Notice af* > *brød sig om*, *effektfuldt* > ÷. *Venskabspagten* har *Gensdarmen* > *Soldater*, men *Gensdarmen* > *Gensdarmen* IV 25, desuden bortfald af ordet *Musa*.

Det antityske

Andersens forhold til, hvad der var tysk, belastedes i årene efter 1840-50, så nedigt han ville; og det kan kaldes karakteristisk, at germanismer netop forsvinder fra EHP1/2-62/63 og ikke før. Men dels er det et åbent spørgsmål, om rettelserne er hans egne; dels gælder de kun få ord, og de havde været undsagt i visse kredse under en antitysk purisme, der kan påvises allerede hos Johs. Ewald i hans seneste år (se

DSH III 383 m. henv.). Rubow 238 påpeger en mulig germanisme som IV 145 *altid opad* (= højere og højere, sidestykker findes fx. II 231 *bniede sig dybere og altid dybere*) og tilføjer: »Andersen var ellers mod Udryddelse af gode gamle Tyskheder i det danske Sprog, hvorom mere kan læses i *Nissen og Madamen*«, der sigtes til Madamens *»aldrig skal De høre mig sige »Kleinere« eller »Butterdeig«, jeg siger Fedtkager og Bladdaig»* (V 36, fra 1868). MO³ har *Bladdei* og nævner *Butterdei*, men foretrækker *Smerdei*, tysk *Butterteig* (og *Blätterteig*); hverken MO eller DO kender *Fedtkager*.

Geburtsdag er nok den mest iøjnefaldende germanisme. Den bukkede endeligt under for *Fødselsdag* i 1850'erne (MO +, DO VI 379 og 732, DSH III 88), således D I 90, 121, 173, II 179. AJ 161 citerer spøgende selvrettelser fra Oehlenschläger og fra Andersens *Han er ikke født* fra 1864; uheldigt noteret er desuden ordenes personkarakteriserende brug i Ibsens Fruen fra Havet så sent som 1888. Prof. Anders Bjerrum har mundtligt foreslået den forklaring, at man fra 1839 havde en dansk opdraget konge. – Rigmor Stampe citerer i H. C. Andersen og hans nærmeste omgang, 1919, et brev fra Louise Drewsen f. Collin (1839-1920); heraf ses, at Collinernes sprogbevidsthed ikke forbød ord som *Geburtsdag*, *Fatter* og *Mutter*, og at det var de ældre børn i hendes generation, der »satte »Faer« og »Moer« igennem, trods inegen venodig Modstand fra Forældrene, som egentlig fandt det ukærligt at forandre disse dyrebare Navne!« (s. 25); se nedenfor.

gesvindt er dog et langt hyppigere ord. I MO søges det forgæves mellem *Gestalt* og *Genalt*, der begge i øvrigt kun figurerer med henvisning til andre ord; *Gelender*, der IV 20 ses erstattet med *Raskværk*, findes slet ikke. D erstatter gerne *gesvindt* med *hurtigt* (I 32, II 47, 53, 95, 212, 247, men V 19 *gesvindt* mOO², *hurtigt* A, *gesvindt* B, hvor A og B er så sene som 1868 og 1870). D varierer dog med held: I 49 *stax*, II 33 : *en Fart*, I 123 *sa gesvindt* > *rundt*, eller ordet glider ud: I 35, IV 72. III 145 (fra 1859) har ordet i en renskrift, men *hurtigt* i alle tryk.

Resten er egentlig småting: I 55 *ganvke ter* > *allerede ter* er snarere en reel ændring end et forsøg på at undsige *ganske*; I 72 *Randsel* > *Vadsæk* D; II 129, 136, III 129 *saagar* (MO +) > *endog/saa* D, jf. IV 33 *saagar* O > *maaskee endog* (AJ 200); II 193 *fort* (MO kun dagligtale, DSH III 240) > *videre* D; II 193 *Amsats* (MO +) > *Anlæg* (til at blive gal) D; III 91 *enge* > *snære* A² og senere; III 176 (*Blomster*) *svibler* (MO +) > *-læg*.